

УДК 38.091.3.026.13

Крюкова Є. С.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИКЛАДАЧАМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Стаття присвячена вивченню використання інноваційних педагогічних технологій викладачами ВНЗ під час викладання предметів. На підставі аналізу педагогічної та методичної літератури автором було визначено поняття "інноваційні педагогічні технології", сформульовано основні види інноваційного навчання та визначена сфера їх застосування у ВНЗ. Автором було сформульовано основні принципи та засади інноваційності педагогічного процесу у ВНЗ, а також на підставі власного досвіду визначено переваги та недоліки використання інноваційних технологій у навчальному процесі.

Ключові слова: інноваційні технології, навчальний процес, інтерактивне навчання, кооперативне навчання, Інтернет.

Сучасний розвиток системи вищої освіти України ставить все нові вимоги перед викладачем вищої школи, адже завданням, що постає перед системою вищої освіти, є формування конкурентоспроможного на світовому (а не тільки на українському) ринку праці фахівця. Отже, перед викладачем ВНЗ постає завдання не лише надати студентові теоретично-прикладні знання та вміння, а сформувати цілеспрямовану, всесторонньо розвинуту креативну особистість, здатну працювати як самостійно, так і в команді. Також важливим є завдання "навчити" студента нормально сприймати різні соціокультурні системи та працювати в них, коли за кордоном ринок праці орієнтований на комп'ютерно освіченого, креативного, співпрацюючого фахівця. А отже, постають численні зміни у навчальному процесі, які поступово готують студента до нового мислення та гнучкості сприйняття. Такими змінами є використання інноваційних технологій, які на поточний момент широко застосовуються в усіх ВНЗ України. Проблема використання інновацій в освіті широко вивчалась як українськими сучасними, так і іноземними авторами, погляди яких були проаналізовані автором.

Завдання дослідження. У цій роботі було визначено такі завдання дослідження: на основі теоретичного аналізу літературних джерел, а також особистого досвіду автора сформулювати визначення поняття "інноваційні технології" та сферу їх застосування у навчальному процесу у ВНЗ, типологію інноваційних технологій та деякі їх особливості, а також переваги та недоліки застосування інноваційних технологій у ВНЗ.

Проблема інновацій в освіті широко вивчалась численними іноземними та вітчизняними авторами. Вітчизняними педагогами вивчалась різноманітні аспекти інноваційного навчання. Велика увага приділялась інтерактивному аспекту інноваційного навчання. Теорію інтерактивних технологій вивчали О. Пометун, О. Пироженко, В. Бедерханова, Н. Семергей, С. Крамаренко, Г. Сиротенко, Л. Павленко та ін. Інтерактивне навчання як специфічну освітню технологію у загальнодидактичному аспекті ґрунтовно досліджено О. Пометун та Л. Пироженко. У наукових публікаціях визначаються інтерактивні методи професійного розвитку фахівців (Н. Карпенко), ігрові методи як перехід від теорії до практики (С. Ткачов), інтерактивні методики комунікативної підготовки й тренінги як засіб навчання студентів (Л. Ізотова, О. Коломієць), особливості суб'єктних характеристик учасників професійної інтеракції (Т. Сила) та ін.

Що стосується власне інноваційності різні автори по-різному визначають це поняття. Дослідники проблем педагогічної інноватики (О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, В. Загвязинський, Н. Юсуфбекова, А. Ніколс та ін.) намагаються співвіднести поняття нового у педагогіці з такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове.

Такі педагоги, як: С. Архипова, О. Безпалько, А. Бойко, Р. Вайнола, І. Григ, О. Іванов, А. Капська, О. Карпенко, І. Козубовська, С. Литвиненко, Г. Локарьова, О. Межирицький, Л. Міщик, А. Первушина, В. Поліщук, Т. Семигіна, С. Харченко та ін., досліджували питання покращення української вищої освіти та дійшли до єдиної думки, що лише введення інновацій здатне "перевести" вітчизняних фахівців після закінчення ними ВНЗ на новий якісний рівень, відмінний від традиційного "пострадянського" спеціаліста.

Інновація – це термін, який позначає якесь нове поняття, правило, методику, не обов'язково позитивну чи негативну. У педагогічній інтерпретації інновація означає нововведення, що поліпшує протікання і результати навчально-виховного процесу. Тобто можемо визначити, що інноваційний процес в освіті – це сукупність дій, спрямованих на її оновлення. Педагогічну інновацію розглядають як особливу організацію діяльності і мислення, метою яких є організація нововведення в освітньому просторі, або як процес засвоєння, впровадження і поширення нового в освіті [2, с. 272]. За В. Стрельниковим, до інноваційних технологій навчання належать інформаційні технології, технології дистанційного навчання, модульні технології, технології дослідницького (евристичного) навчання, технології розвиваючого навчання у вищій школі, а також імітаційні технології навчання, до складу яких входять соціально-психологічні тренінги, ігрові, дискусійні технології. При цьому особистісно орієнтовані методи інноваційного навчання включають: дистанційне навчання, метод проектів та аналізу ситуацій, адаптивне тестування і рейтинговий контроль знань.

За аналізом літератури нами було визначено науково-методологічні засади реалізації системи підготовки фахівців засобами інноваційних технологій [2, с. 186]:

1) *філософсько-методологічні засади*, які ґрунтуються на філософських *ідеях* (реальність, гуманізм, свобода, права, цінності та ідеали людини, альтруїзм, благодійність, суспільна діяльність, допомога), загальнофілософських *принципах* (принципи об'єктивності, всебічності, конкретності, історизму, суперечності, детермінізму) і науково-методологічних *підходах*: системний, гносеологічний, комплексний, особистісний, діяльнісний, єдності свідомості й діяльності, праксеологічний, аксіологічний, акмеологічний, синергетичний з використанням філософських категорій, понять, дефініцій, термінів, суджень, умовиводів, теорій;

2) *наукову методологію професіоналізації*, у якій розкриваються концептуальні парадигми професійної діяльності як науки, синтетичної навчальної дисципліни, професійної діяльності, галузей практичного застосування теоретичного та емпіричного знання, в якому використовується категоріально-понятійний апарат професійної діяльності, враховується *специфіка професійної роботи* (різні сфери діяльності та ін.), різні підходи до професіоналізації (тобто комплексності й інтегративності, історичний, соціологічний, психологічний, педагогічний, акмеологічний та ін.), що визначають специфіку професійної підготовки фахівців засобами інтерактивних технологій;

3) *наукову методологію інноваційних технологій* інтерактивного навчання, які мають свою мету, вимоги до застосування, класифікаційні ознаки (мікротехнології, модульно-локальні, макротехнології, метатехнології); визначається як навчання, що ґрунтується на принципах цілепокладання, цілеспрямованості, активності, проблемності, професійної спрямованості, професійної самоідентифікації та особистісного, діяльнісного, діалогічного, аксіологічного, акмеологічного, гносеологічного, практичного підходів; ґрунтується на різних моделях педагогічного процесу у вищій школі (продуктивна технологія, технологія особистісно орієнтованого навчання, партнерська технологія, що ідентична інтерактивним технологіям навчання);

4) *науково-методичні засади використання інноваційних технологій під час навчання студентів у ВНЗ*.

Авторами були визначені основні педагогічні умови реалізації інноваційних технологій у ВНЗ: наявність мотивації до навчання (обов'язково!), сприятливе освітнє середовище, достатність часу та матеріальних ресурсів для навчання, відчуття власного самоконтролю студентами результатів навчання, професійна орієнтація як процес формування ціннісних орієнтацій студентів засобами інтерактивних технологій, забезпечення професійної толерантності студентів, організація самоосвітньої діяльності студентів і забезпечення формування професійної ідентичності студентів. Також у педагогічній літературі часто згадується про обов'язкову умову реалізації інновацій як зміну позицій викладача та студента, тобто перехід від авторитарної до демократичної моделі співпраці і навіть певного домінування студента в навчальному процесі. Тобто мається на увазі, що відчуття студентом своєї незалежності та особистого внеску в навчальний процес сприяє активізації пізнавальної діяльності, розвиває відповідальність та творчість, а також кооперантні здібності. Ми маємо власний погляд на цю тенденцію, який полягає у тому, що насамперед саме викладач є відповідальним за навчальний процес та за результативність навчання. Отже, викладач бере відповідальність за обрання технологій навчання, їх упровадження та контроль результатів. Окрім цього, викладач здебільшого (особливо викладач ВНЗ) є цілком психологічно сформованою особистістю, здатною враховувати особисті особливості студентів, які здебільшого становлять вікову групу 17–23 роки, інколи із пізньою підлітковою кризою, руйнуванням стереотипів щодо дорослого життя та які вперше стикаються з незнайомим освітнім середовищем. А отже, викладач може і мусить домінувати на заняттях, хоча він і може створювати ймовірність розподілу ролей зі студентами 50:50, проте головною контролюючою та керуючою фігурою є саме він. Підтвердження нашої думки ми знаходимо у різних авторів, які визначають певні вимоги до інноваційного навчання.

Так, ціла низка авторів [6] вважають, що інноваційна технологія має відповідати деяким основним методологічним вимогам: концептуальності (опорі на певну наукову концепцію, що містить філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітньої мети), системності (логіці процесу, взаємозв'язку всіх його частин, цілісність), можливості управління, планування, проектування процесу навчання, поетапна діагностика, варіювання засобами та методами з метою корекції результатів), ефективності (сучасні педагогічні технології існують у конкурентних умовах і мають бути ефективними за результатами й оптимальними за витратами, гарантувати досягнення певного стандарту освіти), відтворюваності (можливість відтворення педагогічної технології в інших ідентичних освітніх закладах, іншими суб'єктами) та візуалізації (характерна для окремих технологій). Інноваційне навчання передбачає використання аудіовізуальної та електронно-обчислювальної техніки, а також конструювання та застосування різноманітних дидактичних матеріалів і оригінальних наочних посібників.

До основних інноваційних форм викладання у ВНЗ відносяться: використання мережі Інтернет та дистанційне навчання, використання електронних підручників та спеціальних програм у режимі онлайн, навчання по Скайп, застосування інтерактивних методів навчання, які зумовлюються взаємодією викладача та студента. До інтерактивних технологій, які належать до інноваційного навчання, відноситься [6] кооперативне навчання у малих групах, метод проектів, метод мозкового штурму, метод ідей, конференції, круглі столи та брифінги, театральні постановки, рольові ігри тощо. Проте, якщо інтерактивне навчання можна запроваджувати за будь-якої технічної оснащеності, навчання по Інтернет потребує технічних ресурсів, як-то наявність комп'ютерів з операційною системою не нижче Windows 98 та підключення до Інтернет. При цьому використовуються спеціальні технології, як-то кейс-технології (пакети навчально-методичних матеріалів для навчання, контрольні завдання та тести контролю), телевізійні технології (замкнуті теле-

візійні системи зі зворотним зв'язком), технології відеоконференцій (засоби забезпечення двостороннього аудіо- та відеозв'язку на значних відстанях) та комбіновані технології. По-перше, інноваційне використання комп'ютерів зумовлює такі можливості: здобуття домашньої освіти в результаті використання web-ресурсів (дистанційне навчання). По-друге, це альтернативна освіта: завдяки Інтернету значно розширюється вибір форм і методів навчання. По-третє, Інтернет створює прекрасні умови для додаткової освіти тим, хто бажає поглибити свої знання з тих чи інших предметів.

Головними особливостями інноваційної педагогічної діяльності є особистісний (або особистісно зорієнтований) підхід (спрямований на розвиток особистості), творчий, дослідно-експериментальний характер, стійка мотивованість на пошук нового в організації педагогічного процесу.

У підготовці майбутніх педагогів до інноваційної діяльності взаємодія викладача зі студентами має відповідати [3]: принципу неперервності та цілісності розвитку та інтеграції всіх цих аспектів, професійно-практичній спрямованості, альтернативності та свободі вибору; усвідомленості професійно-особистісного розвитку під час навчання, творчого самовираження як студента, так і викладача та їхньої співпраці; розвитку професійних та особистісних якостей, усвідомленню смислу і цілей освітньої діяльності в контексті актуальних педагогічних проблем навчання у ВНЗ, осмисленій та зрілій педагогічній позиції; умінням по-новому формулювати освітні цілі у контексті актуальних педагогічних проблем, здатності вибудовувати цілісну освітню програму з індивідуальним підходом до особистості студентів, співвіднесення сучасної реальності з вимогами особистісно орієнтованої освіти; здатності до коригування освітнього процесу за критеріями інноваційної діяльності, умінням продуктивно та нестандартно організувати навчання у ВНЗ, опанування технологіями, формами і методами інноваційного навчання; здатності бачити, адекватно оцінювати, стимулювати відкриття та форми культурного самовираження студентів; умінням аналізувати зміни в освітній діяльності в результаті введення інновацій, а також здатності до особистого творчого розвитку, рефлексивної діяльності, усвідомлення значущості, актуальності власних інноваційних пошуків і відкриттів.

Зважаючи на аналіз літератури та власний досвід, нами були сформульовані такі переваги та недоліки застосування інноваційного навчання. Отже, основними перевагами інноваційного навчання є:

1. Активізація пізнавальної діяльності студентів за умови їхньої попередньої мотивації до навчання. Окрім цього, напрацювання низки психологічно-професійних якостей: творчості, оригінальності та гнучкості мислення, самостійності думки та здатності до адаптації, відповідальності та вміння працювати в команді.

2. Створення середовища, близького до майбутнього професійного (проте це не стосується всіх спеціальностей).

3. Розширення меж стереотипів не лише у студентів, а і у викладача, а отже, персональне зростання обох.

4. Зумовлене підвищенням активізації пізнавальної діяльності покращення результативності навчання студентів.

5. Загалом створення українського навчального середовища, ідентичного зарубіжному, що надає подальші можливості для обміну трансферу студентів, тощо.

Основними недоліками інноваційного навчання вважаємо таке:

1. Інноваційні технології не досить вивчені, а отже, являють собою творчість викладачів. Це зумовлює низку певних вимог до особистості викладача, його знань, ерудиції, гнучкості мислення тощо. Малодосвідченому викладачеві не рекомендується самостійно впроваджувати систематичні інноваційні технології в навчальний процес, окрім тих випадків, коли інноваційні технології є тенденцією усього ВНЗ.

2. Несформованість певних психологічних показників, несамостійність мислення, страх втратити домінуючу роль на заняттях та небажання руйнувати стереотипи щодо викладання можуть сприяти тому, що викладач буде саботувати всіма можливими варіантами впровадження інноваційності. Потрібно чітко визначити, чи може певний викладач впроваджувати інноваційне навчання за своєю готовністю.

3. Впровадження інноваційного навчання можливе лише за умови самостійного та свідомого вибору студентами ВНЗ, в якому вони навчаються, та вмотивованості навчальної діяльності. Вибір професії "за порадою батьків" або "для отримання корочок" є протипоказанням до участі студента в інноваційних технологіях, тому що відсутність вмотивованості до навчання буде гальмувати інших.

4. Якщо зважати на інтерактивні інноваційні технології, варто підготувати студентів до їх запровадження шляхом проведення ігрових форм, тренінгів мислення та уяви, психологічних завдань у роботі окремо та в групі. Несприйняття студентами інноваційних методів зводить нанівець гарні методики навчання.

5. Інноваційне навчання є досить трудомістким процесом та потребує наявності детально розробленого плану, схеми методик, упорядкованого пакету завдань та контрольних тощо. Без достатньої кількості методичного забезпечення та продуманої схеми тематичного застосування ми не вважаємо доцільним запроваджувати інноваційне навчання у навчальний процес.

Висновки. Видатні українські педагоги та науковці С. Архипова, О. Безпалько, А. Бойко, Р. Вайнола, І. Григ, О. Іванов, А. Капська, О. Карпенко, І. Козубовська, С. Литвиненко, Г. Локарєва, О. Межирицький, Л. Міщик, А. Первушина, В. Поліщук, Т. Семігіна, С. Харченко та ін. вивчали інноваційні технології в навчальному процесі української освіти. У педагогічній інтерпретації інновація означає нововведення, що поліпшує протікання і результати навчально-виховного процесу. До інноваційних технологій навчання на-

лежать інформаційні технології, технології дистанційного навчання, модульні технології, дослідницького (евристичного) навчання, технології розвиваючого навчання у вищій школі, а також імітаційні технології навчання, до складу яких входять соціально-психологічні тренінги, ігрові, дискусійні технології. Наявність мотивації до навчання, сприятливе освітнє середовище, достатність часу та матеріальних ресурсів для навчання, відчуття власного самоконтролю студентами результатів навчання, професійна орієнтація як процес формування ціннісних орієнтацій студентів засобами інтерактивних технологій, забезпечення професійної толерантності студентів, організація самоосвітньої діяльності студентів та забезпечення формування професійної ідентичності студентів є обов'язковими умовами запровадження інноваційного навчання. Основними перевагами інноваційного навчання є набуття студентами та викладачами нових психологічно-професійних якостей та підвищення кваліфікаційного рівня: стилю мислення, гнучкості уяви, креативності, самостійності та здатності працювати в команді. Основними недоліками інноваційного навчання є неготовність як студентів, так і викладачів до запровадження певних змін на тлі закостенілої пострадянської системи освіти. Вважаємо, що тематика інновацій в педагогіці вищої школи є актуальною та потребує подальшого вивчення, зокрема в контексті зміни стереотипів вищої школи в бік євроінтеграції.

Використана література:

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: історія, теорія : [підруч. для студ.] / А. М. Алексюк ; Міжнар. фонд "Відродження". – Київ : Либідь, 1998. – 558 с. – (Програма "Трансформація гуманітарної освіти в Україні").
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: [навчальний посібник]. / І. М. Дичківська. – Київ : Академвидав, 2004. – 405 с.
3. Кошечко Н. В. Методика викладання у вищій школі: [навч. посібник]. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. – 115 с.
4. Лисенко М. В. Інноваційна парадигма вищої освіти України за умов переходу до інформаційного суспільства : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.10 / Лисенко Микола Владиславович ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. техн. ун-т України "Київ. політехн. ін-т". – Київ, 2013. – 16 с.
5. Підласий І. П. Педагогічні інновації / І. П. Підласий // Рідна школа. – 1998. – № 12. – С. 34.
6. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання: теорія, досвід: [метод. посіб.] / О. І. Пометун; авт.-уклад.: О. Пометун, Л. Пироженко. – Київ : А.П.Н., 2002. – 136 с.
7. Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 р. №1556-VII // Офіц. вісн. України. – 2014. – № 63. – Ст. 1728.

References:

1. Aleksyuk A. M. Pedagogika vyshchoi osvity Ukrainy: istoriia, teoriia [Pedagogy of Higher Education of Ukraine: History, Theory], pidruchnyk dlia stud., A. M. Aleksyuk, Mizhnar. fond "Vidrodzhennia", Kyiv : Lybid, 1998, p. 558, (Prohrama "Transformatsiia humanitarnoi osvity v Ukraini").
2. Duchkivcka I. M. (2004). Innovaziyni pedagogichni tehnologii [Innovative educational technologies]. Ukraine. Akademvudav, 2004. – 352 p.
3. Koshechko N. V. Metoduka vukladannja u vuschiy schkoli: [navh. pocibnuk]. – Nigin : NDU im. M. Gogolja, 2013. – 115 p.
4. Lysenko M. V. (2013). Innovatsiina paradyhma vyshchoi osvity Ukrainy za umov perekhodu do informatsiinoho suspilstva [Innovation Paradigm of Higher Education in Ukraine Under Conditions of Transition to an Information Society]. Kyiv, Ukraine.
5. Pidlasuy I. P. (1998). Pedagogichni innovacii [Educational innovations]. Russia. Native school, (12), 34–35. [in Russian].
6. Pomետun O. I. (2002). Interaktivni pedagogichni tehnologii [Interactive educational technologies], Ukraine, 136 p.
7. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 1 lyp. 2014. No. 1556-VII [Higher Education: Law of Ukraine on July 1. 2014. №1556-VII], / Ofitsiyni visnyk Ukrainy, 2014, No. 63, St. 1728

Крюкова Е. С. Особенности внедрения инновационных технологий преподавателями высших учебных заведений

Статья посвящена изучению использования инновационных педагогических технологий преподавателями высших учебных заведений. На основании анализа педагогической и методической литературы автором определено понятие "инновационные педагогические технологии", сформулированы основные виды инновационного обучения и сфера их внедрения. Автором сформулированы основные принципы и основы инновационности педагогического процесса, а также на основании собственного опыта определены преимущества и недостатки использования инновационных технологий в учебном процессе.

Ключевые слова: инновационные технологии, учебный процесс, интерактивное обучение, кооперативное обучение, Интернет.

Krutykova Ye. S. Peculiarities of innovative pedagogical technologies' application within the higher school system

The article is devoted to the study of innovative pedagogical technologies by the teachers of high schools. According to the pedagogical and methodical sources analysis, the author has defined the notion of "innovative pedagogical technologies", formulated the main kinds of innovative learning, and defined the key principles and bases of innovations within the higher schools educational process. Using the author's personal experience, the main advantages and disadvantages of innovations in the higher school educational process have been distinguished.

Key words: innovative technologies, educational process, interactive learning, cooperative learning, computer technologies, Internet.